

Re: Становище ЛГБТ в Україні у 2021 році

Правозахисний ЛГБТ Центр "Наш світ"

Веб-сайт: <http://gay.org.ua/>

Facebook: <https://www.facebook.com/nashmircenter>

Поштова адреса: а/с 173, Київ, 02100

E-mail: coordinator@gay.org.ua

Тел./факс: +380 44 2963424

Нові законодавчі ініціативи Кабінету Міністрів та очікуване рішення ЄСПЛ створюють умови для вирішення найважливіших юридичних проблем щодо захисту прав ЛГБТ в Україні. Хоч і з запізненням, український уряд продовжує виконувати ЛГБТ компоненти Плану дій у сфері прав людини. Головною проблемою у цій сфері залишається лобістська діяльність провідних українських церков, які опираються всім крокам по боротьбі з гомофобією та її наслідками, стверджуючи, що це є порушенням свобод совісті та слова.

Національна поліція дещо покращила свою методiku захисту масових публічних заходів від нападів ультраправих угруповань, однак, як і раніше, демонструє неефективне розслідування злочинів ненависті. На відміну від попереднього року пандемії ковіду, у 2021 організатори масових публічних ЛГБТ акцій у великих українських містах вирішили проводити свої заходи у звичному форматі фізичних демонстрацій, винятком став лише Запоріжжя Прайд.

Ультраправі угруповання продовжують цілеспрямовано відстежувати ЛГБТ заходи, організації та окремих активістів і нападати на них. Найбільш активним і помітним серед таких угруповань продовжує бути "Традиція і Порядок". Її учасники та керівництво відкрито пропагують в Україні ультраконсервативну антизахідну ідеологію та говорять про потребу переглянути значення Майдану. Вони не користуються популярністю в суспільстві та впливом у політиці, хоча постійно привертають до себе увагу безкарними нападами на публічні акції ліберального характеру.

Попри це, український ЛГБТ рух не знижує своєї активності, зосередившись у цьому році на питаннях безпеки та боротьби зі злочинами з мотивів нетерпимості. Велику суспільну увагу до себе привернула ініціативна група ЛГБТ військових і волонтерів, які в цьому році створили нову громадську організацію "Українські ЛГБТ військові за рівні права".

1. Узагальнена суспільно-політична ситуація

Законодавство

У 2021 році було ухвалено кілька рішень, які помітно вплинули на правову ситуацію щодо захисту прав та інтересів ЛГБТ людей в Україні або створили умови для її покращення у недалекому майбутньому. Всі вони так чи інакше пов'язані з виконанням ЛГБТ компонентів Плану дій у сфері прав людини на період до 2020 року. З початком 2021 року сплив термін виконання заходів, передбачених у цьому документі. Міністерство юстиції вчасно розробило проєкт Плану дій на наступний період (2021-2023 роки), але з якихось причин він був винесений на розгляд Кабінету Міністрів та ухвалений тільки 23 червня цього року.

Якщо перший План дій (на період до 2020 року) містив приблизно 20 ЛГБТ компонентів, то новий документ включає лише п'ять заходів, що прямо стосуються захисту прав ЛГБТ — втім, треба зауважити, що близько третини заходів, передбачених у першому Плані, були виконані. Двома найголовнішими невиконаними ЛГБТ компонентами першого Плану дій були розробка поправок до законодавства щодо криміналізації злочинів з мотивів нетерпимості (зокрема, за ознаками сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності — надалі скорочено "СОГІ") та законопроєкту про цивільне партнерство, доступне для одностатевих пар. Обидва ці положення були перенесені до

нового Плану дій (на період до 2023 року) — заходи 28 і 33, відповідно. Крім того, до нового документу були включені положення про підготовку поліцейських слідчих до розслідування злочинів, вчинених з мотивів нетерпимості, (захід 29) і підготовку прокурорів до розслідування таких злочинів (захід 30). Нарешті, захід 27 нового Плану дій передбачає "Затвердження інструкції для працівників Національної поліції, Національної гвардії щодо забезпечення безпеки мирних зібрань відповідно до рішень Європейського суду з прав людини та Керівних принципів із свободи мирних зібрань, розроблених Організацією з безпеки та співробітництва в Європі, для забезпечення того, щоб тактика, що застосовується під забезпечення безпеки мирних зібрань, була спрямована на негайне припинення насильницьких нападів, а не на ізоляцію мирних протестувальників". Останнє положення має виправити стандартну для України ситуацію, коли поліція лише ізолює учасників мирного зібрання від їхніх агресивних опонентів, але не забезпечує можливість проведення такого зібрання.

Без будь-якого розголосу, 8 лютого Міністерство охорони здоров'я ухвалило наказ № 207 "Про внесення змін до Порядку карантинізації донорської плазми та до Порядку медичного обстеження донорів крові та (або) її компонентів", яким фактично зняло заборону на донорство крові для людей, що мають гомосексуальні стосунки. Таким чином, із запізненням на 5 років був виконаний ще один пункт першого Плану дій у сфері прав людини (на період до 2020 року) — захід 11 пункту 105.

Оскільки Плани дій з виконання Національної стратегії у сфері прав людини є урядовими документами, вони передбачають лише розробку відповідних законопроектів і винесення їх на розгляд Верховної Ради України, але не гарантують їх ухвалення парламентом. 13 травня Кабінет Міністрів зареєстрував у Верховній Раді законопроект 5488 "Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо боротьби з проявами дискримінації", розроблений Міністерством внутрішніх справ на виконання заходу 3 пункту 105 Плану дій у сфері прав людини на період до 2020 року. Згідно цього Плану дій, це мало було зроблено ще у 2016 році, і нам відомо, що юристи Головного слідчого управління Національної поліції України розробили цей законопроект вчасно, але потім п'ять років він чекав, коли міністр внутрішніх справ Арсен Аваков нарешті винесе його на розгляд уряду. Однак, затягнувши виконання цього положення першого Плану дій (на період до 2020 року), уряд таким чином вже виконав аналогічний пункт 28 нового Плану дій (на період до 2023 року).

Представлений урядом законопроект 5488 можна охарактеризувати як дуже прогресивний та всеосяжний документ, який, в разі свого ухвалення, зможе вирішити практично всі наявні правові проблеми щодо коректної кваліфікації та розслідування злочинів, вчинених з мотивів нетерпимості, та покарання злочинців. Проте, він очікувано викликав незадоволення та протести з боку провідних українських церков, об'єднаних у Всеукраїнській Раді Церков і релігійних організацій. Як було продемонстровано при розгляді подібних законопроектів 3316, 3316-2 і 3316-3 у минулому році, релігійне лобі в українському парламенті є дуже могутнім, і без наполегливих зусиль з боку уряду та президента основна маса народних депутатів схильна відхиляти будь-які ініціативи, спрямовані на захист прав ЛГБТ. Розгляд законопроектів 5488 у профільному парламентському Комітеті з питань правоохоронної діяльності ще не відбувся (законопроекти 3316, 3316-2 і 3316-3 були зняті з розгляду Верховної Ради саме на цій стадії, після того, як цей комітет не рекомендував їх розгляд на сесійному засіданні парламенту).

У лютому 2021 року Європейський суд з прав людини повідомив про початок розгляду справи "Маймулахін і Марків проти України" — одного з двох позовів, поданих до ЄСПЛ Центром "Наш світ" ще у 2014 році, в яких позивачі скаржилися на порушення їхніх прав через відсутність в Україні будь-якої правової форми визнання одностатевих сімейних стосунків. Нещодавно ЄСПЛ виніс рішення по аналогічній справі "Федотова та інші проти Росії", в якому встановив факт порушення Росією статті 8 Європейської конвенції з прав людини. Оскільки політико-правова ситуація щодо визнання прав одностатевих сімейних партнерів в Україні та Росії наразі дуже подібна, варто очікувати аналогічного рішення ЄСПЛ і по справі проти України, яке може бути винесене протягом найближчих двох років.

Таке рішення, якщо і коли воно буде ухвалене, принципово змінить наявну політико-правову ситуацію щодо визнання одностатевих цивільних партнерств в Україні. Росія має політичну волю вищого керівництва, ресурси та законодавство, які дозволяють ігнорувати рішення ЄСПЛ — в Україні все це відсутнє. Українське законодавство, а саме закон "Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини" прямо передбачає, що рішення ЄСПЛ є обов'язковими для України (стаття 1), українські суди мусять застосовувати рішення та практику ЄСПЛ як джерело права (тобто, нарівні з українським національним законодавством; стаття 17), а держава повинна вживати заходи загального характеру, і зокрема, вносити зміни до законодавства з метою усунення недоліків системного характеру, які лежать в основі виявленого ЄСПЛ порушення (стаття 13). Таким чином, очікуване невдовзі рішення по справі "Маймулахін і Марків проти України" може стати дуже ефективним адвокаційним інструментом щодо ухвалення в Україні закону про реєстровані цивільні партнерства, загалом подібні до звичайного шлюбу та доступні для одностатевих пар (захід 33 чинного Плану дій у сфері прав людини на період до 2023 року). Наразі всі спроби розгляду такого законопроекту у Верховній Раді будуть гарантовано провальними через шалений, непримиренний спротив релігійного лобі, але очікуване рішення ЄСПЛ примусить український уряд шукати способи переконати парламентарів у необхідності його ухвалення.

Так само, за повідомленнями представників української влади, уряд досі шукає способи переконати народних депутатів нарешті ратифікувати Стамбульську конвенцію.

Органи державної влади та місцевого самоврядування

Традиційно, проблеми ЛГБТ були відображені у щорічній доповіді Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2020 році. В розділі 1.2.4 "Додержання принципу недискримінації за ознаками сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності" омбудсменка Людмила Денісова звітує про своє реагування на випадки дискримінації та мови ворожнечі стосовно ЛГБТ і рекомендує українській владі, зокрема, легалізувати одностатеве цивільне партнерство та внести поправки до закону "Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні" щодо доповнення визначення терміна "дискримінація" ознаками сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності. У 2021 році Секретаріат Уповноваженого продовжував досить оперативно та ефективно відстежувати порушення прав ЛГБТ і реагувати на них.

Інша державна інституція — Національна рада з питань телебачення і радіомовлення — навпаки, продемонструвала непослідовну політику стосовно боротьби з мовою ворожнечі. Коли активісти ГО "Альянс.Глобал" поскаржилися до цього органу на виступ політика Євгена Мураєва в ефірі телеканалу "Наш" 08.03.2021, то отримали відповідь про те, що Нацрада підтверджує факт принизливих та дискримінаційних висловлювань цієї особи, але не може нічого вдіяти, оскільки в Україні "відсутній правовий механізм щодо ідентифікації ознак порушень та реагування на прояви сексизму в ефірі телерадіокомпанії, а відтак, відповідно відсутній правовий механізм щодо накладення санкцій за це порушення". Досить дивна заява, зважаючи на те, що в аналогічному випадку рік тому Нацрада призначила позапланову перевірку телеканалу КРТ через поширення "під час трансляції 12.06.2020 передачі "Гаряча лінія" мови ворожнечі, підбурювання до дискримінації за ознаками сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності, використання образливих і зневажливих висловів, оціночних суджень і тверджень, що принижують людську честь і гідність".

Представники органів державної влади в Україні практично не торкаються ЛГБТ питань у своїх виступах і заявах, уникаючи як підтримки, так і засудження гомофобних висловлювань і закликів з боку політиків і громадських діячів. У червні президент Зеленський звільнив з посади свого Уповноваженого з прав дитини Миколу Кулебу, який у минулому році викликав скандал, прирівнявши одностатевих сімейних партнерів до гвалтівників — однак, президент так і не засудив ці слова свого представника, попри звернення з боку громадськості та Уповноваженого ВРУ з прав людини, і звільнив його не через неприпустиму поведінку, а у зв'язку з "трансформацією інституту уповноважених Президента України".

Із запізненням на півроку після закінчення терміну дії першого Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини, Кабінет Міністрів ухвалив План дій на новий період (2021-2023 роки). Попри заперечення та протести з боку церков і консервативних політиків, до нього перейшли з попереднього Плану дій два найголовніших невиконаних заходи щодо захисту прав ЛГБТ — розробка поправок до законодавства щодо криміналізації злочинів з мотивів нетерпимості та законопроект про реєстровані цивільні партнерства. Фактично, український уряд вже достроково виконав перший з цих заходів, ухваливши на своєму засіданні та передавши на розгляд Верховної Ради законопроект 5488.

Центр громадського здоров'я МОЗ України вже четвертий рік поспіль публічно підтримав ЛГБТ людей, розмістивши відповідний запис на своїй фейсбук-сторінці в рамках прайд-місяця. Раніше працівники Центру двічі брали участь у київському Марші Рівності, однак у минулому році він був скасований через карантинні заходи, а у цьому ще не проводився. У 2021 році Міністерство охорони здоров'я також нарешті скасувало заборону на донорство крові для людей, які перебувають у гомосексуальних стосунках. Це сталося на п'ять років пізніше, ніж було заплановано Планом дій у сфері прав людини на період до 2020 року, і нам відомо, що керівництво служби крові МОЗ дуже довго опиралося ухваленню цього рішення, попри відсутність наукового обґрунтування для збереження цієї заборони. За словами ЛГБТ активіста, який спілкувався з представниками МОЗ з цього питання, зняття заборони на донорство крові ЛГБТ людьми лобював тодішній головний державний санітарний лікар Віктор Ляшко, який 20 травня був призначений міністром охорони здоров'я України.

У 2021 році зберіглася тенденція до різкого зменшення кількості гомофобних рішень і звернень місцевих рад, що стала помітна ще пару років тому. Місцеві ради практично припинили ухвалювати явно протизаконні рішення про обмеження ЛГБТ заходів на їхній території та закликати центральну владу до заборони "пропаганди гомосексуалізму". У Чернігові деякі депутати міської ради намагалися внести на розгляд питання про вилучення з бібліотек дитячого коміксу "Принцеса + принцеса: довго і щасливо", де розповідається історія про кохання двох принцес, однак більшість депутатського корпусу вирішила цього не робити. Натомість, депутати Луцької міської ради, Івано-Франківської та Одеської обласних рад все ж таки ухвалили відповідні звернення до уряду. Заступниця начальника управління культури Івано-Франківської ОДА Мирослава Корнелюк навіть заявила на зустрічі з депутатами обласної ради, що ці книги вже вилучаються з бібліотек області. Однак, Міністерство культури та інформаційної політики у відповідь на звернення Луцької міськради повідомило, що не має таких повноважень, оскільки згідно статті 18 закону "Про бібліотеки і бібліотечну справу" вилучати книги з бібліотек за ідеологічними ознаками заборонено. Згодом, начальник управління культури та релігій Івано-Франківської ОДА Володимир Федорак повідомив журналістів про те, що "жодна книга не вилучена з бібліотек області, розпорядчих документів з даного питання не приймалося".

Депутатка Кременчуцької міської ради Лариса Гориславець від партії "Європейська Солідарність" викликала у лютому цього року обурення та протести з боку ультраконсервативних гомофобних угруповань через те, що вона відмовилася отримувати Біблію у подарунок і прийшла на сесію міськради у масці райдужних кольорів.

Правоохоронні органи та судова система

Поліція у 2021 році, загалом, досить ефективно захищала учасників нечисленних масових публічних ЛГБТ заходів від нападу агресивних опонентів – наприклад, марш у Херсоні 27 червня, акцію у Кривому Розі 25 липня в рамках "Кривбас Прайд 2021", "Рейвах Прайд" під Офісом Президента у Києві 30 липня.

Водночас, поліція продовжувала вкрай пасивно реагувати на повідомлення про вже скоєні напади на ЛГБТ організації та заходи, а у практиці розслідування злочинів ненависті та інших порушень прав ЛГБТ не відбулося помітних змін: поліція та прокуратура розслідують такі інциденти неохоче, а мотиви нетерпимості за ознаками СОГІ ігноруються. У 2021 році Центр "Наш світ" провів дослідження ефективності правового захисту від злочинів з мотивів нетерпимості за ознаками

сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності в контексті українського законодавства та правозастосовної практики, фінансоване в рамках спільного проекту між Радою Європи та Європейським Союзом "Посилення доступу до правосуддя через несудові механізми відшкодування шкоди для жертв дискримінації, злочинів ненависті та мови ворожнечі у країнах Східного Партнерства". Виявилось, що за останні 3 роки у 38% випадків поліція навіть не починала розслідування після повідомлення про можливе скоєння злочину з мотивів гомо/трансфобії, лише у 3,3% випадків починала розслідування за статтею 161 Кримінального кодексу України (наразі єдиною статтею ККУ, що теоретично дозволяє врахувати мотив нетерпимості за ознаками СОГІ), а прокуратура ніколи не висувала офіційне обвинувачення підозрюваним за цією статтею.

Позитивними кроками з боку поліції і прокуратури, втім, є те, що їх працівники та керівництво звертають увагу на ці проблеми та підтримують ухвалення законопроекту 5488, розробленого юристами Національної поліції, який має виправити виявлені системні недоліки українського законодавства у сфері боротьби зі злочинами з мотивів нетерпимості. Однак, адвокаційні зусилля правоохоронних органів України щодо ухвалення цього документу Верховною Радою, наразі здаються нам надто мало помітними та недостатніми, щоб подолати спротив релігійного лобі.

Українські церкви вбачають в криміналізації злочинів з мотивів нетерпимості за ознаками СОГІ (зокрема, розпалювання ворожнечі за цими ознаками) наступ на свою свободу слова та віросповідання, однак наявна судова практика свідчить проти таких тверджень. Зокрема, 24 лютого цього року Шевченківський районний суд міста Києва відмовив ГО "Інсайт" у позові проти патріарха Філарета (глави УПЦ-КП). Позивачі просили суд визнати недостовірними, дискримінаційними та такими, що порушують право ЛГБТ спільноти на повагу до їх честі та гідності, слова патріарха, сказані ним у студії телеканалу "4 канал" у березні 2020 року, про те, що епідемія коронавірусу є Божим покаранням за поширення одностатевих шлюбів, а можливість для дітей обирати свій гендер є злом. Пояснюючи своє рішення, суд зауважив, що ніхто не може бути притягнутий до відповідальності за висловлення оціночних суджень і послався на практику Європейського суду з прав людини.

Політика

Провідні українські партії та політики у 2021 році майже не торкалися ЛГБТ питань у своїх виступах чи діяльності. Свою прихильність ідеям рівності та толерантності продемонстрували народна депутатка від ліберальної партії "Голос" Інна Совсун, яка у своєму Фейсбуку засудила гомофобні та абсолютно ненаукові висловлювання викладачки університету "Львівська політехніка", та народний депутат від правлячої партії "Слуга народу" Олексій Жмеренецький, який взяв участь у презентації звіту Центру "Наш світ" на тему злочинів ненависті та оцінив перспективи ухвалення законопроекту 5488.

Помітно, що у цьому році представники парламентських партій намагалися уникати гомофобних висловів та ініціатив на кшталт законопроектів про заборону "пропаганди гомосексуалізму", які в минулому році були висунуті народними депутатами від ОПЗЖ та "Слуги народу". З їхнього боку не було чути підтримки гомо/трансфобної політики урядів таких країн як, наприклад, Польща або Угорщина чи засудження захисту прав ЛГБТ урядами США чи ЄС — винятком стала хіба що заява ОПЗЖ з підтримкою відмови Туреччини від Стамбульської конвенції. Так само вкрай гомофобними висловами відзначився народний депутат від ОПЗЖ Ілля Кива, але діяльність цього політика взагалі цілком зводиться до скандалів найрізноманітнішого характеру.

Традиційно, увагу ЛГБТ питанням приділяли маргінальні та маловпливові партії та організації радикального характеру. Серед захисників рівності прав для ЛГБТ можна відзначити лібертаріанську партію "Демократична сокира", яка долучилася до громадської кампанії проти викладання в школах предметів релігійного спрямування — на офіційній Фейсбук-сторінці партії Міністерству освіти і науки було висловлено подяку за рішення не рекомендувати предмети з релігійною складовою до типової освітньої програми.

Найбільші націоналістичні партії — ВО "Свобода" та Національний корпус, — демонстрували таку саму стриманість щодо ЛГБТ питань, як і провідні політичні сили України. Їхнє місце в якості

найбільш помітного та агресивного супротивника української ЛГБТ спільноти зайняли новіші сили скоріше традиціоналістичного, ніж націоналістичного, характеру, і насамперед, праворадикальне угруповання "Традиція і Порядок". Втім, ці нові радикали користуються ще меншою підтримкою в українському суспільстві, ніж їхні старші та відоміші однодумці. Після неодноразових скандалів з використанням і поширенням російських матеріалів антизахідного та ультраконсервативного характеру, організація "Традиція і Порядок" стала отримувати звинувачення у роботі на Кремль не тільки від ліберальної, але й від помірковано-консервативної частини українського громадянського суспільства. На веб-сторінках цього угруповання з'явився навіть заклик до переоцінки значення Євромайдану в історії України: "Ліволіберали демонструють, що вся їхня риторика про свободу слова — це ширма для встановлення тоталітарного режиму як сьогоdnішньому ЄС та США. Все це — наслідок Майдану, тому необхідно переглянути його значення". Вочевидь, "традиційні" націоналісти, які пишуться своєю участю в подіях Євромайдану та Революції Гідності, наразі такі заклики не підтримають.

Церкви та релігійні організації

У 2021 році українські церкви дуже рідко висловлювалися з приводу ЛГБТ питань, зосередившись на непублічному лобюванні своїх інтересів на зустрічах з високопосадовцями та політиками. Тепер їхні представники практично не закликають до заборони "пропаганди гомосексуалізму", натомість говорячи про захист свобод слова та віросповідання, а також "традиційної сім'ї", яким, нібито, загрожує рівність прав для ЛГБТ людей. Так, 4 червня Всеукраїнська рада Церков і релігійних організацій звернулася до українського уряду та парламенту із закликом не ухвалювати законопроект 5488 про криміналізацію злочинів з мотивів нетерпимості, позаяк, за переконаннями керівників провідних українських церков, "боротьба з дискримінацією може призвести до утисків свободи віросповідання, свободи слова та вираження поглядів".

Глава УГКЦ архієпископ Святослав на зустрічі з молоддю 17 липня заявив, що гомосексуальні стосунки — це важкий гріх, і одностатеві пари не мають права називатися подружжям. Разом з тим Глава УГКЦ назвав жорстоке та зневажливе ставлення до таких людей неприпустимим. Водночас, він вчергове засудив "гендерну ідеологію", охарактеризувавши її як атеїстичну. Патріарх Філарет (УПЦ-КП), єпископ Баришевський Віктор (представник УПЦ Московського патріархату при міжнародних організаціях), старший єпископ Української Церкви Християн Віри Євангельської Михайло Паночко в інтерв'ю журналістам так само підтвердили категоричне засудження одностатевих шлюбів і "гендерної ідеології" своїми церквами.

Широке суспільство і мас-медіа

Експерти Інституту масової інформації провели моніторинг двадцяти провідних українських онлайн-медіа з 1 травня по 15 червня 2021 року щодо висвітлення ЛГБТ питань. Результати дослідження підтвердили досить високий рівень дотримання українськими ЗМІ сучасних професійних стандартів у цій сфері: з виявлених 212 матеріалів на цю тематику, лише у 5,2% зустрічалася некоректна лексика, а в 1,9% — мова ворожнечі. Найбільше маніпулятивних матеріалів, некоректної лексики та мови ворожнечі було виявлено в публікаціях вебсайтів Korrespondent.net і Strana.ua, які належать проросійським власникам.

Популярна українська мережа магазинів косметики "Бомонд" запустила рекламу до Дня святого Валентина з ЛГБТ парами, а кілька великих українських бізнесів у 2021 році долучилися до святкування прайд-місяця в соціальних мережах, розфарбувавши свої логотипи у веселкові кольори та/або розмістивши відповідні записи: Приватбанк (вже не вперше), мережа магазинів електроніки та аксесуарів "Цитрус", мережа кінотеатрів "Планета Кіно".

Увагу інтернет-спільноти та широкого суспільства привернула до себе дискусія, що розгорілася у соціальних мережах з приводу діяльності першого в Україні громадського об'єднання ЛГБТ військових і волонтерів. Після образ на адресу ЛГБТ військових з боку представників ультраправих гомофобних угруповань, на захист честі та гідності ЛГБТ людей на своїй Фейсбук-сторінці виступив Сергій Гнезділов, чинний командир відділення у 21-му окремому мотопіхотному батальйоні

"Сармат", що базується в Маріуполі: "Шановні традиціоналісти. Спочатку підіть походіть в цій формі, в цих берцях, а потім поговоримо про сім'ю, церкву, і що вас там ще бентежить. Замість того щоб обговорювати військових, які зразково виконують свої обов'язки, краще йдіть служити, покажіть як треба. Цивілізований світ цивілізовано реагує на інакшість та інклюзивність. Ба більш, це людина, яка захищає вас, шановні мамкіни радикали, і завдяки цьому гею ви можете строчити свої довгі російськомовні дописи про зраду у війську". Цей запис отримав загалом позитивну реакцію з боку інтернет-аудиторії.

Крім ЛГБТ в українській армії, ЗМІ та соціальні мережі помітну увагу приділили двом заявам зірок української поп-музики: молодого українського співака Melovin, який 5 липня зізнався у своїй бісексуальності під час виступу на сцені фестивалю Atlas Weekend, та солістки гурту KAZKA Олександри Зарицької, яка підтримала свого колегу та охарактеризувала саму себе як "квір-людину". Реакція аудиторії на ці заяви була неоднозначною, але головною претензією до Melovin'a виявилася не його сексуальність, а підозри у використанні ним камінауту для підвищення своєї популярності. Відомий український співак Олександр Пономарьов в інтерв'ю на Ютуб-каналі заявив, що, хоч і не засуджує ЛГБТ людей, але негативно ставиться до проведення прайдів та "популяризації" гомосексуальності як норми.

Марші та інші заходи на підтримку "традиційної сім'ї", які вже кілька років поспіль проводяться у різних містах України гомофобним рухом "Всі разом!" під керівництвом журналіста та релігійного активіста Руслана Кухарчука, у 2021 році практично не висвітлювались у провідних ЗМІ та не привертати до себе уваги громадськості.

ЛГБТ спільнота

Тоді як у минулому році Марши Рівності через карантинні заходи було скасовано в усіх українських містах, крім Запоріжжя, у цьому році організаційні комітети, навпаки, планують провести їх у Києві (19 вересня), Харкові (12 вересня) та Одесі (28 серпня), а оргкомітет Запоріжжя Прайд 2021 вирішив у цьому році відмовитися від масової ходи. 27 червня у Херсоні в рамках фестивалю Queer Forum 2021 відбувся марш "За різноманіття та проти дискримінації", а 25 липня у Кривому Розі — демонстрація в рамках фестивалю "Кривбас Прайд 2021". Обидві акції пройшли без інцидентів та під надійною охороною поліції.

22 травня у Києві відбувся Транс-марш на підтримку захисту прав трансгендерних людей, який зібрав кілька сотень учасниць/ків і не меншу кількість їхніх супротивників, переважно з угруповання "Традиція і Порядок". Поліція завадила нападам агресивних супротивників Транс-маршу на його учасниць/ків під час ходи.

Характерно, що організатори всіх масових публічних ЛГБТ заходів у 2021 році зробили однією з головних або взагалі головною вимогою своїх акцій боротьбу проти гомофобного насильства та, зокрема, ухвалення законопроекту 5488. Крім вищезгаданих заходів, саме цьому питанню були присвячені дві акції, що відбулися у Києві під Офісом президента: мітинг під лозунгом "Тисни, щоб не тиснули на тебе" 5 червня та "Рейвах Прайд" 30 липня.

Ця проблема вочевидь є справді актуальною для української ЛГБТ спільноти — кількість та агресивність нападів радикальних ультраправих угруповань на ЛГБТ заходи та організації останніми роками лише збільшується в усіх містах, де помітна ЛГБТ активність. Наприклад, у Миколаєві з кінця 2020 року невідомі зловмисники регулярно погрожують підірвати офіс Асоціації ЛГБТ "ЛІГА" та залишають на його фасаді листівки гомофобного характеру, підписані іменем ультраконсервативної організації "Традиція і Порядок"; представники, ймовірно, того ж угруповання 29 травня скоїли напади на заходи ГО "Інсайт" у Києві та Одесі; 31 травня невідомими було скоєно напад на офіс одеського підрозділу Асоціації ЛГБТ "ЛІГА" тощо. Ефективність поліцейського розслідування всіх цих випадків, за словами юристів ЛГБТ організацій, близька до нульової.

Однак, і в таких умовах українські ЛГБТ організації не згортають своєї діяльності та продовжують працювати як з ЛГБТ спільнотою, так і з її союзниками та суспільством в цілому. Наприклад, Батьківська ініціатива ТЕРГО 9 та 10 червня провела у Києві два тренінги з толерантності для освітян.

16 березня в УНІАН відбулася презентація результатів Національного дослідження шкільного середовища в Україні, яке виявило, зокрема, що безпечно в українській школі почувають себе лише 20% ЛГБТ учнів.

Велику увагу з боку ЗМІ та громадськості привернула у 2021 році діяльність ініціативної групи ЛГБТ військових і волонтерів під лідерством ветерана війни з Росією Віктора Пилипенка, які 19 травня провели установчі збори громадської організації "Українські ЛГБТ військові за рівні права". В процесі державної реєстрації її засновники зіткнулися з дискримінаційним і гомофобним ставленням та незаконними вимогами з боку державного реєстратора Центрального міжрегіонального управління Міністерства юстиції у Києві. Засновники організації звернулися зі скаргою на таку неприпустиму поведінку держреєстратора до Комісії Міністерства юстиції з питань державної реєстрації та подали документи на реєстрацію своєї організації до Східного міжрегіонального управління Міністерства юстиції у Харкові. Процес державної реєстрації ГО "Українські ЛГБТ військові за рівні права" у цьому управлінні Мін'юсту відбувся у дружній атмосфері та без будь-яких проблем.

2. Насильство, дискримінація та інші порушення прав ЛГБТ¹

З початку 2021 року по липень включно моніторинговою мережею Центру "Наш світ" було задокументовано 81 випадок дій на ґрунті гомофобії та трансфобії, дискримінації та інших порушень прав ЛГБТ в Україні. Розподіл задокументованих кейсів по регіонах був таким (див. таблицю 1):

Таблиця 1

Регіон	Кількість
Київ та Київська область	41
Одеса	10
Житомир та область	8
Донецька область (під російською окупацією)	6
Львів та область	6
Дніпро та область	2
Донецька область (під контролем України)	2
Миколаїв	2
Луцьк	1
Харків	1
Черкаська область	1
Чернігів	1
Загалом:	81

Другий рік поспіль спостерігається значне скорочення кількості задокументованих випадків, вочевидь, пов'язане з епідемією коронавірусу та відповідними карантинними обмеженнями, що спричинило скасування багатьох публічних ЛГБТ заходів та унеможливило напади на них з боку праворадикальних угруповань. Також очевидним є зниження кількості фізичних приватних зустрічей між ЛГБТ людьми, що, в свою чергу, знижує кількість нападів за гомофобними та змішаними мотивами (вибір зручної жертви за певною ознакою для подальшого шантажу і здирства).

¹ У цьому розділі кількість задокументованих порушень прав ЛГБТ може перевищувати кількість кейсів, тому що у деяких випадках було порушено більш ніж одну сферу прав.

Дії на ґрунті ненависті щодо ЛГБТ

Як і в попередні роки, найбільша кількість випадків (62) стосується дій на ґрунті гомофобії і трансфобії. 36 з них можна охарактеризувати як злочини ненависті, 23 – як інциденти на ґрунті ненависті, 4 – прояви мови ворожнечі. У цих випадках були відзначені такі види порушень (див. таблицю 2):

Таблиця 2

Види порушень	Кількість
образи, погрози, приниження людської гідності	45
фізичне насильство різних ступенів тяжкості	37
здирство, шантаж	7
незаконне збирання та розголошення конфіденційної інформації	7
напади на ЛГБТ центри / заходи або активістів	6
грабіж і розбій	6
погрози зброєю чи її застосування	4
гомофобні написи / заклики, образливі висловлювання	4
гомофобія / трансфобія в сім'ї	3
нанесення збитку майну	3
тортури або нелюдське поводження	2
вбивство	2
насильство сексуального характеру	1
непоко́ра законним вимогам працівників поліції	1
перешкоджання проведенню мирної акції	1

Один зі злочинів ненависті було скоєно, з великою долею ймовірності, працівником поліції (кейс 2072). На початку липня 2021 року між гей-парою, яка орендувала садовий будинок у Києві, і його власницею виник конфлікт на ґрунті гомофобії і ВІЛ-фобії останньої (власниця незаконно і неодноразово проникала у приміщення, яке здавала, та порпалася у приватних речах потерпілих). Під час конфлікту з одним із геїв (другого в той час не було вдома) власниця нібито викликала поліцію. Через деякий час за парканом зупинилася автівка, і на подвір'ї дійсно з'явився чоловік у поліцейській формі та з нагрудним знаком. Власниця будинку розповіла йому про суть конфлікту та зажадала, щоби поліцейський, якого, виходячи з манери спілкування, вона знала, "врозумив та викинув геть" небажаного орендатора. Чоловік у формі поліції завів потерпілого до будинку та жорстоко побив його, висловлюючи образи щодо сексуальної орієнтації та ВІЛ-статусу потерпілого. На момент складання цього звіту потерпілим подано заяву до Дніпровського райвідділку поліції та пройдено судмедекспертизу.

Стосунки з правоохоронними органами

За перші сім місяців 2021 року було задокументовано 14 кейсів, які свідчать про факти порушень щодо ЛГБТ з боку правоохоронних органів (див. таблицю 3).

Таблиця 3

Порушені права (якими діями)	Кількість
ефективні засоби правового захисту (неналежне виконання функцій по захисту прав, відмова у захисті прав)	10
рівність і недискримінація (образи, приниження людської гідності, погрози, упереджене ставлення у зв'язку з сексуальною орієнтацією або гендерною ідентичністю)	4
повага до приватного життя (втручання в особисте життя)	1

Основним типом порушень з боку правоохоронців було неефективне реагування на злочини та інциденти ненависті за ознаками СОГІ, що полягало у невнесенні відомостей про такі злочини до ЄРДР та їх неефективному і некоректному розслідуванні, і насамперед, ігноруванні гомофобних /трансфобних мотивів.

У сфері зайнятості було зафіксовано 9 випадків порушень за ознаками СОГІ (див. таблицю 4).

Таблиця 4

Види порушень	Кількість
упереджене ставлення	6
незаконна відмова в прийомі на роботу	4
образи, приниження людської гідності, погрози	3
незаконне збирання та розголошення конфіденційної інформації	2
втручання в особисте життя	1
невиплата заробітної плати	1
примушення до звільнення "за власним бажанням"	1
гарасмент	1

У сфері освіти було зареєстровано 1 випадок закликів до дискримінації та мови ворожнечі.

У сфері надання товарів і послуг дискримінаційне поведіння з ЛГБТ було зафіксовано у 1 випадку і полягало у незаконному виселенні з житла.

Інше (військова служба, сімейне право, органи влади тощо) – 3 випадки:

Види порушень	Кількість
заклики до дискримінації	1
упереджене ставлення	1
ухвалення протиправних рішень / актів	1

Порушення прав людини за ознаками СОГІ на окупованих територіях

У січні – липні 2021 року було задокументовано 6 випадків порушення прав людини за ознаками СОГІ на території Донецької обл., окупованої Росією. 5 із них стосуються порушень з боку

окупаційної влади, які можна охарактеризувати як злочини ненависті, а один — дискримінації в трудовій сфері.

Види порушень	Кількість
Образи, погрози	6
незаконне збирання, розголошення (або погрози розголошення) конфіденційної інформації	5
фізичне насильство різних ступенів тяжкості	4
викрадення людей	4
здирство, шантаж	3
катування або нелюдське поводження	2

Кейс 2020

Наприкінці серпня 2020 року представниками т.зв. МГБ ДНР було викрадено двох геїв. Приводом стала їхня сексуальна орієнтація і проукраїнська позиція (пост у Фейсбуці на честь Дня незалежності України), що було виявлено під час моніторингу силовиками сайтів гей-знайомств і соціальних мереж. Спочатку їх тримали у секретній тюрмі "Ізоляція", де вони піддавалися знущанням і катуванням, а через два тижня їх перевели до ізолятора тимчасового утримання міста Харцизьк, а згодом у Донецьк. Весь час перебування в "Ізоляції", чоловіки були позбавлені можливості приймати життєво важливі ліки, що незворотно погіршило стан їхнього здоров'я, а їхні близькі не були повідомлені про місце їхнього знаходження. З моменту викрадення і на момент документування цього кейсу (лютий 2021) до потерпілих не допускали адвоката.

Кейс 2051

У травні 2021 року при перетині лінії розмежування (КПП "Новотроїцьке") бойовиками т.зв. ДНР для перевірки було затримано 21-річного юнака. Під час незаконного огляду його смартфона, було виявлено конфіденційну інформацію про його особисте життя, зокрема сексуальну орієнтацію. Це стало приводом для його ображання, залякування та погроз не пропустити на підконтрольну Україні територію і заарештувати, а також вимагання значної суми грошей. Після отримання значно меншої суми (більше у нього не було), вони погодилися випустити його з "ДНР", але порадили більше туди не повертатися під загрозою арешту.

01.08.2021